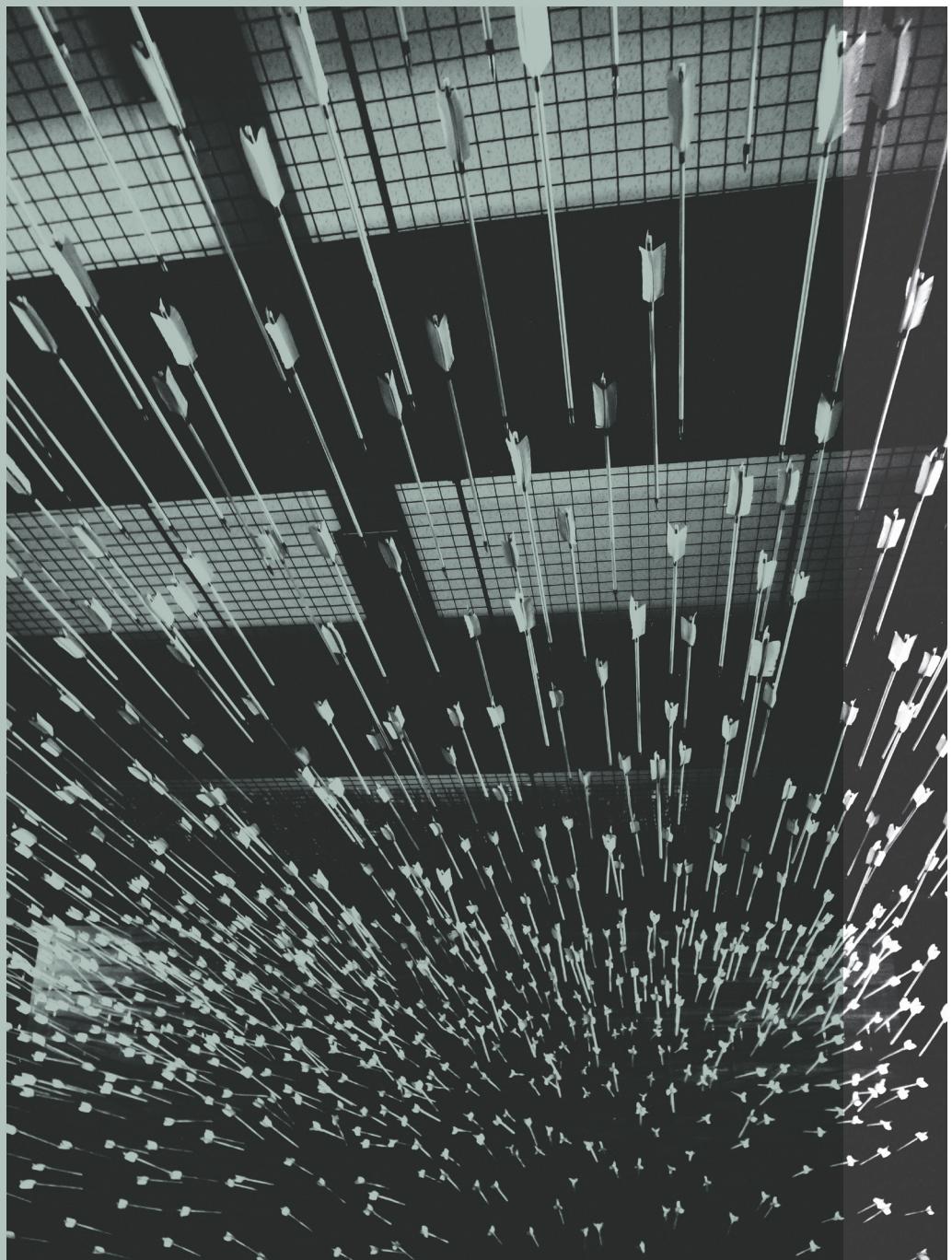

PRIPOROČILA ZA
IZBOLJŠANJE ZAŠČITE
NOVINARJEV IN
NEVLADNIH ORGANIZACIJ

PRIPOROČILA ZA IZBOLJŠANJE ZAŠČITE NOVINARJEV IN NEVLADNIH ORGANIZACIJ

V sklopu projekta Zaščita nadzorne vloge civilne družbe in novinarjev v Sloveniji, pri katerem sodelujejo Mirovni inštitut, Društvo novinarjev Slovenije in spletni medij Pod črto, sofinancira pa ga NEF – Mreža evropskih fundacij v sklopu iniciative Civitates, je bilo izvedenih več aktivnosti, katerih namen je bil nasloviti grožnje in izzive za uresničevanje nadzorne vloge civilne družbe in novinarjev v Sloveniji ter razviti orodja in mehanizme za krepitev zmožnosti za učinkovite odzive na grožnje ter za pridobivanje javne podpore.

Novinarji, nevladne organizacije (NVO) in njihovi člani so čedalje pogosteje tarče groženj, nedovoljenih pritiskov ter besednih in fizičnih napadov političnih funkcionarjev in anonimnežev. Z namenom ozaveščanja o možnostih ukrepanja v takšnih primerih, in sicer s predstavtvami pravnega okvirja in pravnih sredstev na splošno in tudi z obravnavo konkretnih primerov, sta bili med potekom projekta izvedeni dve delavnici in izdanih pet publikacij (*Protokol za uredništva za podporo novinarjem, ki so tarče spletnega nadlegovanja, Navodila za novinarje, ki so žrtve groženj in napadov, Komunikacijski odziv v primeru spletnih napadov na novinarje, Pravne možnosti v primeru napadov in groženj, Pravni vidiki pravice do zbiranja*)¹.

Ob dosedanjem izvajanju projekta smo naleteli na področja, za katera vidimo priložnost za izboljšavo, zlasti z vidika spodbude in zagotavljanja možnosti doslednejše prijave napadov in groženj pristojnim institucijam.

S po padanje s p r o b l e m o m n a p a d o v n a n o v i n a r j e
i n N V O t e r o v i r a n j e m n j i h o v e g a d e l o v a n j a
s i c e r z a h t e v a c e l o v i t i p r i s t o p i n s o d e l o v a n j e
v e Č a k t e r j e v (d r ĥ a v n i h i n n e d r ĥ a v n i h) , v e n d a r
m e n i m o , d a l a h k o n a j b o l j k o n k r e t n e k o r a k e p r i
t e m s p r e j m e j o n e v l a d n i a k t e r j i (n p r . m e d i j s k e
o r g a n i z a c i j e , d r u š t v a , z d r u ţ e n j a N V O) .

¹ Publikacije so dostopne na:

<https://novinar.com/wp-content/uploads/2020/03/Navodila-za-novinarje-%C5%BErtve-gro%C5%BEenj-napadov.pdf>,

https://novinar.com/wp-content/uploads/2019/09/Protokol_IPI_za_odziv_na_spletne_nadlegovanje.pdf,

https://novinar.com/wp-content/uploads/2019/09/Komunikacijski_odziv_v_primeru_spletnih_napadov.pdf,

<https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2020/07/Pravne-moznosti-NVO-in-aktivistov-v-primeru-grozenj-in-napadov.pdf> in

<https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2020/07/Pravni-vidiki-pravice-do-zbiranja-Civitates.pdf>.

V nadaljevanju podajamo priporočila, ki naj bodo iztočnica pri nadaljnjih odzivih na napade in pritiske:

1. IZOBRAŽEVANJE

Novinarji in NVO pogosto ne vedo, katere so njihove možnosti v primeru groženj ali napada nanje, npr. kdaj in kako ukrepati, ali je smiselno dejanje prijaviti policiji, kako lahko sami ukrepajo zoper napadalca, katera pravna sredstva so jim na voljo, kaj lahko pomeni vložitev tožbe zoper napadalca, kakšne nepravne mehanizme za odziv imajo na voljo. Izpopolnjevanje njihovega znanja glede možnosti ukrepanja in sredstev (pravnih in nepravnih), ki jih imajo na voljo, je zato ključnega pomena za uspešen odziv na napade in grožnje ter preprečevanje nadaljnjih pritiskov.

Zato predlagamo, da se na ravni posameznih medijskih organizacij oz. področno povezanih NVO (npr. okoljske NVO, NVO na področju človekovih pravic) in tudi njihovih združenj izvajajo redna usposabljanja novinarjev, NVO in njihovih članov o njihovih pravicah, o načinu in možnostih pravnega ukrepanja in pomenu odziva na pritiske.

Izobraževanje in praktično usposabljanje naj se izvajata zlasti na področjih pravnih sredstev, komunikacijskega odziva, prepozname napada, duševnega zdravja in srečevanja z napadi, digitalne in telesne varnosti, in sicer v sodelovanju z različnimi strokovnjaki iz prakse.

Poleg ozaveščanja novinarjev in NVO take delavnice omogočajo tudi spremljanje stanja, oceno tveganja in učinkovitosti ukrepov, možnosti za napredok pri odzivih na napade ter forum za izmenjavo izkušenj in različnih pogledov.

2. VZPOSTAVITEV PODPORNEGA SISTEMA

Novinarji in NVO, ki so žrtve napadov in groženj, se na te pogosto ne odzovejo in jih ne prijavijo pristojnim institucijam. Velikokrat je razlog v tem, da preprosto ne vedo, na koga se obrniti oz. kako se odzvati, ali pa za to nimajo moči in ustreznih sredstev (npr. nimajo sredstev za financiranje pravnega postopka, vložitev tožbe in dodatna izpostavljenost pomenita psihično obremenitev). Pri učinkovitosti odzivanja na napade sta zato velikega pomena kolegialna podpora in podpora združenj.

Zato predlagamo, da združenja novinarjev ali NVO vzpostavijo ustrezni podporni sistem, zlasti:

>> vzpostavitev prijavnih mehanizmov na način, da bo vsakdo, ki bo žrtev napadov, vedel, kam in na koga se obrniti – npr. prek spletnih forumov, ki vsebujejo informacije glede prijav, kontaktne podatke pristojnih oseb in institucij, podatke o pravni pomoči in financiraju; določitev kontaktne osebe, na katero se lahko žrtev napada obrne in ji bo svetovala, kako ravnati v tej situaciji;

- >> zagotovitev pravne pomoči – npr. sodelovanje s pravnimi strokovnjaki, ki bi proučili posamezen primer in možnosti uveljavljanja pravnih sredstev; zagotovitev prvega stika s pravnimi strokovnjaki; vodenje seznama pravnih strokovnjakov, na katere se lahko posameznik v primeru napada obrne; dogovor s pravnimi strokovnjaki, ki bi nudili svoje storitve *pro bono*; seznam mednarodnih organizacij, ki nudijo možnosti financiranja pravnih postopkov;²

- >> zagotovitev psihosocialne podpore – npr. sodelovanje s strokovnjaki za duševno zdravje; organiziranje kolegialnih podpornih skupin, ki bi omogočale pogovor in izmenjavo izkušenj; javna obsodba napadov in groženj oz. javna podpora žrtvam.

3. SPREMLJANJE IN VZPOSTAVITEV BAZE PODATKOV GLEDE NAPADOV

Za učinkovit pristop k reševanju problema in odziv na napade in grožnje je pomembno razumevanje ozadja teh pritiskov, torej, kako pogosti so ti pritiski, v kakšnih oblikah se pojavljajo, kako se najpogosteje ukrepa zoper njih, kakšne posledice oz. epilog so imeli (npr. sodni postopek, prijava na policijo, medijski odziv, politični odziv), kdo je najpogosteje izpostavljeni in kdo najpogosteje izvaja te pritiske. Ker pa veliko napadov in groženj ni prijavljenih pristojnim institucijam oz. ne doživijo sodnega epiloga, je spremjanje stanja in učinkovitosti ukrepov še toliko večjega pomena.

Zato predlagamo, da se vzpostavi (anonimna) podatkovna baza, v kateri bi bili zabeleženi vse grožnje, pritiski in napadi na novinarje in NVO in v kateri bi se spremljali njihova struktura in posledice – tj. oblika napada (fizični napad, spletni grožnje, politični pritiski), zoper koga je usmerjen, kdo ga izvaja, medijski in politični odziv, pravni postopki.

Za uspešno delovanje je pomembna zlasti ozaveščenost novinarjev in NVO o obstoju in pomenu take baze, saj bodo ti lahko le v tem primeru ažurno prijavljali posamezne dogodke. Sprotno spremjanje se lahko zagotovi npr. tudi z anonimnimi anketami. Taka baza omogoča pregled nad primeri in učinkovitostjo ukrepov in je lahko koristna podlaga za presojo, ali so potrebni novi in drugačni ukrepi oz. kje so glavne pomanjkljivosti.

4. INTERNO UKREPANJE IN PODPORA

Zaradi čedalje pogostejših napadov in pritiskov na medije in posamezne novinarje je nevarno, da bi se med novinarji in tudi v družbi nasploh ustvarilo ozračje, da je izpostavljenost takim pritiskom nekaj normalnega oz. da to »spada k službi« in da ni mogoče storiti česa, kar bi to preprečilo. Zato je še toliko bolj pomembno ukrepanje in nudenje podpore na interni ravni, tj. znotraj posamezne medijske organizacije, v sklopu katere novinar deluje. To ne pomeni le podpore med kolegi, temveč tudi podporo vodstva organizacije, ki naj novinarjem zagotovi občutek, da so taka ravnanja nesprejemljiva in da jih pri odzivih nanje podpira (javno in interno).

Z raznimi internimi mehanizmi se vzpostavi zavedanje, da je napad na posameznega novinarja dejansko napad na celotno organizacijo, pa tudi, da noben napad ne ostane prezrt.

Predlagamo, da medijske organizacije sprejmejo mehanizme, ki bodo omogočili ustrezen odziv na take napade, kot so npr.:

- >> oblikovanje smernic oz. protokola, kako ravnati v primeru napada na novinarje;
- >> zagotovitev ustreznih prijavnih kanalov na način, da bo vsem zaposlenim jasno, na koga se obrniti v primeru napada (npr. delovanje posebnega e-naslova, na katerega je mogoče podati prijavo; določitev kontaktne osebe, ki bo prijavo obravnavala, svetovala novinarju in poskrbela za ustrezen odziv);
- >> dokumentiranje napadov (npr. naj se shrani posnetek zaslona z žaljivo izjavo, pismo);
- >> nudenje pravnega svetovanja oz. financiranje odvetniške pomoči;
- >> nudenje psihološke podpore (npr. dogovor s strokovnjaki s področja duševnega zdravja, financiranje posveta);
- >> zagotovitev digitalne varnosti in varstva osebnih podatkov novinarjev.³

³ Nekaj praktičnih napotkov glede internega ukrepanja je mogoče najti tudi na strani Mednarodnega inštituta za tisk (IPI), npr. <https://newsrooms-ontheline.ipi.media/>, <https://ipi.media/wp-content/uploads/2019/06/IPI-report-online-harassment-06032019.pdf>.

5. POVEZOVANJE IN IZOBRAŽEVANJE ZUNANJIH DELEŽNIKOV

Napadi na novinarje in NVO niso osamljen primer, temveč gre za problem, ki zahteva sistemski odziv. Čeprav zakonodaja omogoča ustrezni odziv na take napade, pa je v praksi problem zlasti njeno dosledno uresničevanje. Menimo, da so pogosti primeri, ko novinarji in NVO napadov ne prijavijo pristojnim institucijam, saj menijo, da to ne bo imelo nobenega učinka (zlasti, kadar pritiski in napadi prihajajo s političnega vrha), oz. niso deležni ustrezne obravnave, ki naj bi jo opravile prisojne institucije (npr. policija). Ker so odzivi in ukrepi za zajezitev napadov na medije in NVO najbolj učinkoviti v primeru sodelovanja na sistemski ravni, je treba izboljšati sodelovanje in koordinacijo ukrepanja med mediji, NVO in javnimi akterji (npr. policija, tožilstvo, pristojna ministrstva).

Zato predlagamo, da so mediji, združenja novinarjev in NVO aktivni pri ozaveščanju pristojnih institucij o problematiki napadov na novinarje in NVO in njihovih posledicah ter pri iskanju skupnih rešitev za ta problem. To je npr. mogoče prek skupnih projektov ozaveščanja javnosti, izvajanja izobraževanj pristojnih oseb (npr. policije glede odzivanja na napade na novinarje in NVO, na njihovo obravnavo kot žrtev napadov).

Kot primer izpostavljamo sodelovanje med novinarji in pristojnimi institucijami na Nizozemskem, kjer je nizozemsko društvo novinarjev z državnimi akterji (med njimi tožilstvom in policijo) podpisalo sporazum, ki pomeni podlago za aktivno sodelovanje medijev in državnih akterjev z namenom zaščite novinarjev pred napadi in pritiski. Med drugim so predvideni praktično usposabljanje novinarjev, sprejetje protokola ravnanja v primeru napada, jasna opredelitev nesprejemljivih pritiskov in ravnanj, prednostno obravnavanje, ki ga opravita policija in tožilstvo.⁴ Ob tem predlagamo tudi ozaveščanje domače in mednarodne javnosti o problematiki napadov in pritiskov ter v tem okviru sodelovanje v mednarodnih projektih in z mednarodnimi združenji.

6. FINANCIRANJE

Veliko oviro pri uporabi pravnih sredstev zoper napade in grožnje predstavljajo stroški postopka (odvetniški stroški, sodne takse). Zlasti, kadar stroškov ne krije delodajalec (npr. medijska organizacija), to finančno breme in tveganje odvrača novinarje od uporabe pravnih sredstev. To je še posebno problematično v primeru NVO, saj te večinoma delujejo na podlagi javnih sredstev ter namenskih oz. projektnih sredstev, ki so namenjena izvajanju dejavnosti, zaradi katere je bila NVO ustanovljena, oz. izvedbi konkretnega projekta.

Zato predlagamo vzpostavitev mehanizmov finančne pomoči novinarjem in NVO, ki bi pokrila stroške pravnega ukrepanja. Predlagamo vzpostavitev posebnega fonda, iz katerega bi se (delno ali v celoti) krili ti stroški.

Fond bi npr. lahko ustanovile in financirale medijske hiše in združenja novinarjev oz. več NVO, dodaten vir sredstev pa bi lahko bile donacije posameznikov, podjetij in donacije iz tujine. Kot primer takega fonda izpostavljamo Finsko, v kateri so medijske organizacije in združenja oblikovala fond za financiranje pravnih postopkov v primeru napadov na novinarje (ki bo financiran z njihove strani in z donacijami).⁵ V primeru NVO bi lahko bil vir financiranja tudi del iz članarin ali namenska sredstva (z namenom uveljavljanja pravnega varstva v primeru napadov na NVO). Ena izmed možnosti bi bilo tudi sodelovanje s pravnimi strokovnjaki oz. odvetniki, ki bi pomoč nudili *pro bono*, in povezovanje s pravnimi fakultetami, na katerih bi pod mentorstvom profesorjev in strokovnjakov iz prakse lahko delovale klinike, ki bi nudile brezplačno pravno pomoč novinarjem in NVO v primeru napadov in groženj.

Publikacija je del projekta [Zaščita nadzorne vloge civilne družbe in novinarjev v Sloveniji](#), pri katerem sodelujejo Mirovni inštitut, Društvo novinarjev Slovenije in Pod črto, sofinancira pa ga NEF-Mreža evropskih fundacij v sklopu [iniciative Civitates](#). S projektom naslavljamo grožnje in izzive za uresničevanje nadzorne vloge civilne družbe in novinarjev v Sloveniji ter razvijamo orodja in mehanizme za krepitev naših zmožnosti za učinkovite odzive na grožnje ter za pridobivanje javne podpore.

KOLOFON: Avtor: Odvetniška pisarna Zakonjšek / Jezikovni pregled: Božislava Čož / Oblikovanje: Maja Rebov / Izdajatelja: Mirovni inštitut in Društvo novinarjev Slovenije / Ljubljana, 2020